

РАД КУЛТУРНО-ПОТПОРНОГ ДРУШТВА „ЊЕГОШ” У
ОФИЦИРСКОМ ЗАРОБЉЕНИЧКОМ ЛОГОРУ (OFLAG) VI/C
У ОСНАБРИКУ 1942-1944. ГОДИНЕ

У план припрема за освајачки поход на друге земље нацистичка Немачка је уврстила и посао на изградњи и проширењу логора за ратне заробљенике у својој земљи, па су они попуњавани већ непосредно после избијања Другог светског рата. 1. септембра 1939. године. Са гледишта нациста, потврдила се оправданост изградње тих логора, па су током времена дограђивани и основани нови. У назначено време поменути логор је подигнут у Еверсхајду, западном предграђу старог града Оснабрика. Носио је назив Официрски заробљенички логор (Oflag) VI/C Еверсхајде. Из самог назива места може се закључити да је земљиште било песковито — неплодно.

Пре доласка југословенских ратних заробљеника у Оснебричком логору налазили су се пољски и француски ратни заробљеници, који су тада размештени у друге заробљеничке логоре.

Прва група југословенских ратних заробљеника допремљена је у логор 28. априла 1941. године, дакле двадесет и два дана после изведеног напада нацистичке Немачке на Краљевину Југославију 6. априла 1941. године. Тада се логор састојао од четрнаест дрвених барака блока „А” солидне изградње. Није се остало при постојећим баракама већ је почетком августа 1941. године довршен нови блок „В” од девет солидно зиданих барака са дрвеним подом.

Током 1942. године у овом логору довршена су још два блока означени као „С” и „Д”. Први је имао девет зиданих барака са дрвеним подом и великом кухињом, а други четири зидане бараче са подом од цигала.

Кревети у баракама грађени су од дрвета са два спрата. У једној бараци могло је, у нормалним условима, да стане 140 људи, а кревети са два спрата су тај број удвостручавали.

Сви блокови, посебно, били су ограђени бодљикавом жицом, са отворима између за пролаз заробљеника. Као целина логор је био ограђен двоструком бодљикавом жицом висине до четири метра. Што се тиче површине логора, износила је $500 \cdot 500 = 250.000 \text{ m}^2$ у облику квадрата. На угловима и између њих налазиле су се високе стражарске куле, опремљене јаким рефлекторима и пушкомитраљезима.

Од поменутог дана, када је допремљена прва група ратних заробљеника, током времена стизале су нове групе. Средином маја 1941. године бројно стање у логору је износило 3.410 заробљеника, и то 1.107 активних официра, 1.800 резервних официра и око 500 војника. С обзиром на то, у мају 1942. године, после логора у Нирнбергу био је други у Немачкој по броју ратних заробљеника.¹

Према Женевској конвенцији из 1929. године, заробљеници официри ослобођени су обавеза физичког рада у логорима и ван њих. За обављање тежих физичких послова њима су придодавани војници, што се види и из приказаних бројки. На другој страни, концентрисана на једном мјесту велика интелектуална и стручна снага, независно од власти, тј. силе победнице, налазила је за себе посла, односно занимања. У границама логорских жица оснивана су научна и стручна удружења, у којима су разноврсне професије официра нашле своје место делатности путем научних, стручних, културно-уметничких и других активности. Једно од таквих удружења било је и културно-потпорно друштво „Његош“ (КПД „Његош“) у логору VI/C у Оснабрику.

Оснивачка скупштина КПД „Његош“ одржана је 31. децембра 1942. године. Пре тога 28. децембра изабран је оснивачки одбор у саставу Вуко Лепетић, бригадни генерал; Урош Бјелић, резервни поручник; Ново Чукић, капетан 1. класе; Станко Вујошевић, кап. 1. класе, и Владимир Николић, резервни потпоручник.

По уводном излагању Вука Лепетића на оснивачкој скупштини, основни циљ КПД „Његош“ у овом ратном и тешком времену за народ у домовини јесте да развија саосјећање са жртвама рата и да ради на материјалној помоћи како онима у Црној Гори тако и оним у осталим деловима Југославије. Тада је В. Лепетић изабран за предсједника тога друштва.

Посебан Технички одбор израдио је Правилник о раду КПД, о коме се дискутовало на поменутој седници. Наравно, у дискусији су се појавила мишљења опречна оним из правилни-

¹ Миодраг Ј. Ђорђевић, *Између црног и црвеног фашизма у Оснабричком логору 1941—1945*. Лондон 1962, 12.

ка, као нпр. да новац може да прикупља група људи и да га шаље сиромашнима у домовину. Затим, велико име Његош не би требало овдје да се злоупотребљава и слично. Насупрот оваквом мишљењу, изражено је неповјерење у предложени начин сакупљања новца и његово одашиљање, па је решено да се оформи Управни и Надзорни одбор за вођење тих послова. У исто време, у Управни одбор су: Вуко Лепетић, председник; Урош Бјелић, поручник; Милутин Мијушковић, мајор; Ново Чукић, капетан 1. класе; Мирко Ћетковић, кап. 1. класе; Блажо Алексић, поручник, и Владо Николић, потпоручник. У Надзорни одбор изабрани су Прља, мајор; Милутин Шушовић, капетан; Томашевић, капетан; Ракочевевић, поручник, и Луковић, п. поручник.

Потребе су захтевале да се што пре пошаље прикупљени новац, тј. рајсхмарке (RM) онима којима је и намењен. Због тога је сутрадан 1. јануара 1943. године одржана прва седница Управног одбора КПД „Његош“. По логици ствари, претходно је извршено конституисање Управног одбора према члану 12 донетог Статута у саставу: председник Вуко Лепетић, бригадни генерал; потпредседници: Мијушковић Милутин, мајор, и Алексић Блажо, рез. поручник; благајник Ћетковић Мирко; секретар Николић Владо. Према чл. 16 Статута КПД „Његош“ изабран је Бјелић Урош, рез. поручник, за делегата код Савеза културних друштава у логору Оснабрик. Тада је решено да се избегличким логорима у Суторману, Бару и Будви пошаље до сада прикупљених 1.200 RM. Уз то, да делегат Међународног Црвеног крста посети поменуто избегличке логоре, заштити избеглице и присуствује подели послатог новца.²

На седници Управног одбора од 25. јануара 1943. године саопштено је да се у КПД „Његош“ учланило 276 чланова, од којих 100 као помажући, а преостали као редовни. Овом приликом ратни заробљеници по баракама изабрали су по једног делегата за одржавање пленума, и то: барака 7, Павле Мрваковић, поручник; 10, Душан Чупић, поручник; 11, Илија Ражнатовић, капетан; 12, Мартин Брајовић, п. поручник; 13, Михаило Јањевић, п. поручник; 14, Видоје Безмаревевић, поручник; 22, Комненић Петар, војник; 26, Милутин Шушовић, капетан; 27, Блажо Раковић, капетан; 28, Вуко Вучинић, п. поручник; 30, Марко Прља, мајор; 31, Светислав Петровић, п. поручник; 32, Машањ Радоњић, поручник, и барака 36, Вукота Мијушковић, поручник.³

² Музеј града Београда, фонд Сима Караоглановића (даље: С. К.)

— 327. Сви записници који се помињу у следећем тексту налазе се у поменутој установи под истом сигнатуром.

³ Милорад Марковић, *Ратни дневници 1941—1945*, Београд 1979, 376.

Дотадашња чланарина у КПД „Његош“ износила је за војнике 0,20 РМ, а за подофицире 0,50 РМ. Овом приликом војници чланови КПД „Његош“ предложили су да се чланарина повећа од 0,20 на 0,50 и од 0,50 на 1 РМ. Међутим, овај предлог није усвојен, већ је одлучено: ко хоће да даје више од предвиђене суме да то води под ставком прилози.⁴

Седница Пленума КПД „Његош“ одржана је 1. фебруара 1943. године. Доминирало је питање слања новца породицама пострадалих у рату, тј. од посљедица окупације, а затим и затвореницима у конц. логорима. Ипак, одлучено је да се новац не шаље у конц. логоре док се не испита каква је могућност за то па — уколико буде повољна — да се пошаље следећи пут.

На поменутој седници Пленума одлучено је да се пошаље захтев Управи логора Oflag VI/C за доделу пригодних просторија за културне потребе, као што је одржавање усмених новина, разних предавања и других активности из домена културе. Уследило би и одржавање једне забавне вечери у циљу прикупљања што већих новчаних средстава за помоћ сиромашнима у домовини. Уочљиво је да се после организационе срећености КПД „Његош“ почело бавити и проблемима културе, тј. да шири своју активност на више страна.⁵

Према подацима из књиге благајне, почетком фебруара 1943. године КПД „Његош“ бројало је 921 члана. Наравно, тиме се повећао и прилив новчаних средстава, добрим делом и од чланарине. Тада је направљен и списак сиромашних породица у домовини којима је потребно да се пошаље новчана помоћ. До тога списка се дошло на основу података које су давали сами чланови КПД „Његош“, њих око 300. Тако је одлучено да се пошаље по 50 (педесет) РМ следећим породицама у домовини: Драгињи Лекић, село Вир Пазар; Румици Ивановић, село Лалевићи, Даниловград; Марији Деретић, Никшић; Милуши Срдановић, село Буковица, Шавник; Љубици Доно, Бајово 78, Цетиње; Љубици Стругар, Улцињ; Јеши Кастратовић, село Трепча, Андријевица; Велики Јанковић, село Мрацеље, Ријека Црнојевића; Мари Ракочевић, село Штитарица, Колашин; Илинки Радовић, Војводе Путника 17, Крушевац; Госпави Шоњевић, Подгорица; Перси Биљурић, Подгорица. Ваља истаћи да је на поменутом списку било још породица којима је требало да се пошаље помоћ. Но, како није било довољно прикупљеног новца, остављени су за следеће одашиљање.⁶ То је учињено на седници Управног одбора КПД „Његош“ 2. марта 1943. године, када је одлучено да се око 50 РМ пошаље следећим породицама у домовини: Јулки Перић, Београд, Кременска 12; Милени По-

⁴ Записник са седнице Управног одбора од 25. јануара 1943.

⁵ Исто, од 1. фебруара 1943.

⁶ Исто, од 3. фебруара 1943.

повић, Цетиње, Дубровачка 15; Кати Парушић, Струг, Боан — Шавник; Луки Вујачић, Ријека Пиперска, Подгорица; Марији Вујовић, Комарно, Вир Пазар; Тини Николић, Милошево, Вучитрн, Ани Милић-Ковачић, Никшић, Херцеговачка 2; Милени Вуковић, Бандићи, Даниловград; Зарији Радовић, Момишићи, Подгорица; Миомиру И. Липчевић, Коњухе, Андријевица, и Мили Ивановић, Лалевићи, Даниловград.⁷

Посебно је одржана седница Управног одбора 18. марта 1943. године да би се одлучило о сазивању Скупштине за 22. март г. г.⁸

У међувремену од 2. до 18. марта насилно је дошло до распуштања односно разрешења управних одбора свих културних друштава. Ова скупштина сматрала је то неправедним атаком на друштвене слободе, па је поновним избором чланова старе управе омогућила даљи њихов рад. Новитет представља избор одбора за примедбе, чији су чланови: Ананије Илић, Ђорђе Рашовић, Миљан Парушић, Кочовић и Пурић. Осим ових, у Одбор су ушли по један члан Управног и Надзорног одбора.

Што се тиче породица којима је одашиљана новчана помоћ, примећено је да их на списку нема са територија срезова Бијелог Поља и Пљеваља. Примедба је прихваћена са симпатијама, уз следеће објашњење: искључиви разлог за ту омашку било је то што се није имало адреса ниједне породице са територије поменутих срезова. Тренутно су замољени присутни да предложе неку од породица којима је потребна новчана помоћ. Речено је да у логору такође постоји Културно-потпорно друштво Пљевљака, које ће се позвати на укључење у КПД „Његош“. У даљем раду следило је уједињавање свих културно-потпорних друштава око главног повереника ради остварења главног интереса, а то је помоћ сиромашним и ратом оштећених породица у домовинама. И овом приликом указано је „на несумњив став КПД Његош на линији интегралног југословенства и да нам суза једног сирочета из Црне Горе није ближа и тежа од сузе оног сирочета из Хрватске или Србије, које ријечи Скупштина поздравља дугим аплаузом“⁹

На седници Управног одбора 31. марта 1943. године извршено је његово конституисање према чл. 12 Статута на следећи начин: председник Вуко Лепетић, бриг. генерал; потпредседници: Урош Бијелић, рез поручник, и Милутин Мијушковић, генералштабни мајор; за секретара изабран је Владо Николић, рез. поручник, а за благајника Мирко Ђетковић, капетан. Чланови управе су: Блажо Алексић, рез. поручник, и Ново Чукић,

⁷ Исто, од 2. марта 1943.

⁸ Исто, од 18. марта 1943.

⁹ Исто, од 22. марта 1943.

капетан. Решено је да се пошаље по 50 RM следећим породицама: Матији Рамљак (за децу заробљеника Бубање), Сарајево; Саву Бабовић, Беране; Новки Малтез, Никшић; Даринки Јегдић, Шавник; Мари Ђуришић, Подгорица; Јани Вучинић, Подгорица; Ђурђи Комненић, Велимље; Јелици Кусовац, Никшић; Нешу Дарић, Никшић; Марији Ђуришић, Београд и Милки Павићевић, Ваљево.¹⁰

Према ранијим договорима, а у циљу саображавања послова, 13. априла 1943. године одржана је заједничка седница Управног, Надзорног и Културног одбора КПД „Његош“. Овом приликом акценат је стављен на рад Културног одбора. Решено је да једном недељно овај одбор приређује предавања и усмене новине за чланове друштва. Осим тога, да повремено приређује предавања и приредбе за све заробљенике у логору, у циљу повећања прихода друштва. Констатовано је да број чланова друштва износи 312.¹¹

Када би се прикупило довољно новчаних средстава у благајни друштва, сазивана је седница Управног одбора ради њихове подјеле сиромашним породицама. Такав је случај био на сједници 30. априла 1943. године, када је одлучено да се пошаље по 60 RM следећим породицама: Драгић Радојевић, Буковица, Краљево; Милица Мартиновић, Баре, Матешево; Стани Бошковић, Орја Лука, Даниловград, и Јулки Пурић. Овом приликом нису заборављени ни Југословени заробљеници у Италији. Одлучено је да се остатак од 470 RM пошаље заробљеницима у логору Campo concentramento An 1, RM 22 у Италији.¹²

Током пет месеци одашиљања новчане помоћи сиромашним породицама у домовини КПД „Његош“ стекао је довољно искуства на томе послу. Прикупљени новац се расподјељивао и слао на познате адресе појединих породица. Од свега тога најважније је било за КПД „Његош“ да новац дође у руке онима коме је заиста потребан, тј. најсиромашнијима. О свим тим и другим питањима расправљано је на седници Пленума 30. марта 1943. године. Иако су се сви чланови и они други распитували и код колега за адресе сиромашних породица у домовини није се могло доћи до потребног броја, односно да се сав новац расподели према утврђеној квоти за слање. Наравно, избежавало се слање новчане помоћи једној породици више пута.

Осим сиромашним породицама, на Пленуму је одлучено да се новац шаље и затвореницима у концентрационим логорима за које су се знале адресе, као што су они у Италији и Албанији. Одлучено је да се за мај пошаље 480 RM конц. логору у Бару.¹³

¹⁰ Исто, од 31. марта 1943.

¹¹ Исто, од 13. априла 1943.

¹² Исто, од 30. априла 1943.

¹³ Записник са седнице Пленум одржане 30. маја 1943.

У јуну 1943. године у оквиру Oflaga VI/C немачке војне власти формирају логор „D“. То је део логора VI/C од четири бараче, посебно ограђене бодљикавом жицом. У почетку је у те бараче смештено око 700 југословенских официра осумњичених као присталице народоослободилачког покрета у Југославији, тако да је овај логор важио као кажњенички.¹⁴ Нису мимоиђе ни чланови друштва, као ни управе КПД „Његош“. Средином јуна ту су затворена 92 члана поменутог друштва, као и седам чланова управе, и то: Вуко Лепетић, Милутин Мијушковић, Блажо Алексић и Ново Чукић, а од чланова Надзорног одбора Марко Прља и Милутин Шушовић. Ради попуње њихових места КПД „Његош“ је одржао посебну седницу 21. јуна 1943. године. Одлучено је да се њихова места не попуњавају, јер се то одвајање сматрало као привремено, већ да се изаберу заменици који ће са остатком чланова Управе да образују привремени радни одбор. Тако су изабрани: за заменика председника Ананије Илић, а за чланове Управног одбора: Митар Николић и Миљан Парушић. За заменика председника Надзорног одбора изабран је Митар Бауковић.

За одвођење поменутих заробљеника и других у логор „D“, према мишљењу КПД „Његош“, „заслуга“ припада неким члановима „Заједнице за физичко и културно усавршавање југословенских официра“, чији је рад оцењен као реакционаран у односу на рад Културног одбора у логору. Због тога је одлучено да се сви чланови „Заједнице...“ бришу из КПД „Његош“.¹⁵

Према записнику са седнице Управног и Надзорног одбора од 1. септембра 1943. године, за члана Управног одбора кооптиран је Максим Пејановић, рез. п. поручник. Према истом записнику, у оквиру културног рада од краја јуна до почетка септембра 1943. године одржана су следећа предавања: проф. Ђорђе Рашовић, Југословенство у историји и књижевности; др Ананије Илић, Својина по имовинском закону; проф. Миљан Парушић, Слобода у Његошевим дјелима; проф. Стеван Јовићевић, Контролне снаге личности; Блажо Раковић, Аграрна реформа и социјални положај наших насељеника; Душан Чупић, Теорије о пасивним крајевима и адвокат Миљан Драговић, Швајцарска, њени људи, обичаји и закони.

Скоро да није било састанка на коме није одобравана помоћ сиромашним породицама у домовини и интернирцима у конц. логорима. Тако је на поменутој седници решено да се пошаље 700 РМ конц. логору у Бару, а затим и по 50 РМ следећим породицама на име: Радмила Бадњовић, Ниш; Велика Радоман, Љуботињ; Гина Алексић, Крушевац; Илинка Милачић, Брскут;

¹⁴ Пајкановић Александар-Ацо, *Логораши 360*, Београд 1982, 95; *Заробљени и непокорени*. Записи бивших ратних заробљеника 1941—1945, Београд 1990, 443.

¹⁵ Записник са скупштине Друштва одржане 21. VI 1943.

Никола Каралић, ученик, Београд; Јелена Николић, Београд; Душан Петровић, Ужице; Милица Лопичић, Ријека Црнојевића; Јока Стругар, Пожаревац; Перо Андријашевић, Вилусе; Милка Кордић, Бадовинци; деди Вукоте Ракочевића, Краљево; Видак Николић, Чево; Добрица Јовановић, Пећ; Јока Булајић, Вучитрн; деди Марка Милића, Љешкополе, и Десанка Вујачић, Аранђеловац.¹⁶

Због капитулације фашистичке Италије 8. септембра 1943. године, чије су се војне снаге налазиле на територији Црне Горе, и доласком немачких окупационих снага на ту територију био је прекинут поштански саобраћај са Црном Гором. То је био узрок што су се новчане пошиљке враћале у Oflag VI/C са тога подручја. Ипак, нашло се друго решење. Управни и надзорни одбор КПД „Његош” решили су да се враћени новац пошаље сиромашним породицама у другим крајевима Југославије чије су адресе биле познате. Тако је по 50 РМ послато следећим породицама: Даринки Зералић, Добрили Петровић, Драгици Мијушковић, Фериди Мұлабдић, Милеви Зүтовић, Миладији Пајовић, Милицы Прелевић, Богдани Поповић, Даринки Кастратовић, Види Стојановић, Миломиру Ивановићу, Марку Илићу, Љубици Јеремић и удови кап. Михе Клаваја. У исто време Удружење Сремаца послало је 150 РМ на адресу др Бранка Магарашевића да тај новац подели на три породице по 50 РМ. Најзад 100 РМ дато је редову Предрагу Недељковићу, члану КПД „Његош”, као најсиромашнијем од свих војника.¹⁷

Почетком новембра 1943. године решено је да се пошаље по 50 РМ следећим сиромашним породицама: Станку Трифуновићу (за Лепосаву Иванишевић, Београд, Шафарикова 4); Браниславу Ђурковићу, Београд, Војводе Степе 237; Петку Ђурићу, Ужице, Топличка 32; Јелени Килибарди, Крушевац, Принца Томислава 22; породици болесног капетана Милутина Шушовића, Невенки Шушовић, Београд, Младе Босне 17 послато је 150 РМ.¹⁸

На први поглед запажа се да поменуће новчане пошиљке не одлазе у Црну Гору, већ се шаљу породицама ван те територије за које су постојале адресе у благајничким књигама КПД „Његош”.

Што се тиче рада на културном пољу, од 1. септембра 1943. године одржана су следећа предавања: проф. Миљан Парушић. Место и улога интелектуалаца у културном подизању нашега народа; проф. Вукоман Џаковић, Хришћанска етика и етика

¹⁶ Записник са седнице Управног и Надзорног одбора одржане 1. септембра 1943.

¹⁷ Исто, од 1. октобра 1943.

¹⁸ Исто, од 5. новембра 1943.

„Горског вијенца“; Радомир Игњатовић, Садашња ситуација као последица летошње битке на Источном фронту.¹⁹

После капитулације фашистичке Италије део југословенских заробљеника из њених логора у Италији немачке војне власти су преселиле у своје заробљеничке логоре у Немачкој. Како су ти заробљеници били више месеци без новчаних припадљности и исцрпени глађу КПД „Његош“ је решило да им на име позајмнице додали по 10 РМ за куповину најпотребнијих артикала у логорској кантини. Поред тога, прикупљена им је помоћ и у храни.

Овога времена примећен је успорен рад на културном пољу. Да би се тај рад убрзао, решено је да се се у оквиру Управе оформи Одбор који би интензивирао културни рад. Изабрани су чланови поменутог одбора: Ананије Илић, Митар Батковић, Милан Парушић, Вукоман Џаковић. На овоме плану препоручена је тешња сарадња са логорским Културним одбором.²⁰ У оквиру слања помоћи сиромашнима решено је да се пошаље по 50 РМ, Бошку Николићу, Ваљево, и Стоји Томашевић, Мердаре.²¹

На седници од 30. децембра 1943. године решено је да се пошаље новчана помоћ Божани Стакић, Пожаревац, 100 РМ; Живани Б. Станишић, Ваљево 50 РМ; Полексији Милићевић, Београд 50 РМ; Игњату Ракочевић (за децу кап. Вукоте Ракочевић), Краљево 200 РМ; Маргити Поповић, Жупски Александровац 50 РМ.

Што се тиче рада на пољу културе, одржана су следећа предавања: З. Јовановић, Москва и Техеранска конференција; Ст. Ђикановић, Привредни преглед; Шћепан Симовић, Неколико момената из наше прошлости (у два предавања); М. Ристић, Могућности за унапређење рибарства у зетском подручју; Блажо Раковић, Могућности за унапређење пољопривреде зетском подручју.²²

После годишње скупштине КПД „Његош“ 10. фебруара 1944. конституисан је нови Управни и Надзорни одбор.

а) Управни одбор: председник Шћепан Симовић, пук.; потпредседници: Ананије Илић и В. Џаковић; секретар Михаило Пипер; благајник Марко Ђетковић; чланови: Миљан Парушић и Блажо Раковић.

б) Надзорни одбор: председник Петар Вукићевић, чланови Митар Бауковић, Милутин Марушић, Павле Раичевић и Урош Томашевић.²³

¹⁹ Исто.

²⁰ Стаја Стајић, *Два милиона минута до слободе*, Београд 1963, II део, 19.

²¹ Записник са седнице Управног и Надзорног одбора од 24. XI 1943.

²² Исто, од 30. XII 1943.

²³ Записник о конституисању новоизабране Управе КПД „Његош“ од 10. фебруара 1944.

Нове институције КПД „Његош“ акценат у раду ставиле су на помоћ сиромашним породицама. На седницу Управног одбора од 27. фебруара 1944. године решено је да се пошаље помоћ следећим породицама: Милеви Арсенијевић, Ваљево, Бирчанинова 3, 970 РМ; Савки Бошковић, Лебане, Сијеринска Бања, вила „Мазнић“, 330 РМ; Олги Булатовић, Ужице, Кнеза Михаила 12, 720 РМ; Мили Спиридоновић, Крстур, Банат, 200 РМ; и Борки Мићевић, село Ратина, Краљево, 50 РМ.²⁴

После месец дана, 31. марта 1944. године решено је да се по 200 РМ пошаље: Љубици Павићевић, Бајина Башта; Јованки Азањац, Чачак, и Славки Почек у Ваљево.²⁵ На седници од 27. априла 1944. решено је да се помоћ пошаље Олги Манић, Црвена Река, Бачка Паланка 50 РМ.²⁶

У августу 1944. године немачке власти одводе у логор „Д“ председника КПД „Његош“ Симовића и још три члана управе. Уместо њих изабрани су: за председника Миле Дучић, а за чланове управе Митар Николић, Боро Шошкић и Михаило Вучићевић.²⁷

Уочљиво је да се КПД „Његош“ у првом плану бавило новчаним збрињавањем сиромашних породица за које су имали адресе. Почетна оријентација била је територија Црне Горе, одакле су, уосталом, и били његови чланови. Додуше, новац је одашиљан и породицама ван територије Црне Горе, али у мањој мери. Са прекидом поштанског саобраћаја према Црној Гори, капитулација фашистичке Италије више се новац није слао у Црну Гору, већ сиромашним породицама за које су се знале адресе, ван њене територије.

За време рада КПД „Његош“ од 31. децембра 1942. године до 2. октобра 1944. године одржано је: четири седнице Скупштине, једна седница Пленума, једанаест седница Управног одбора, и девет седница Управних и Надзорних одбора. У поменутом времену сиромашним породицама послато је 9.205 РМ као помоћ за храну и одећу.

Слободан Д. Милошевић

²⁴ Записник са седнице Управног одбора од 27. фебруара 1944.

²⁵ Записник са седнице Управног и Надзорног одбора од 31. марта 1944.

²⁶ Исто, од 27. априла 1944.

²⁷ Записник са ванредне скупштине КПД „Његош“ 20. августа 1944.